

11. Фінансово-економічна криза в Україні: сучасні загрози та можливості їх подолання: Інтерв'ю Еріка Наймана, фінансового експерта, журналу «Економічний часопис-XXI» // Економічний часопис. — XXI. — 2009. — № 5—6. — С. 17—18.

12. *Эндрейн Ч. Ф.* Сравнительный анализ политических систем. Эффективность осуществления политического курса и социальные преобразования / Ч. Ф. Эндрейн. — Пер. с англ. — М.: Изд. дом «Инфра-М», Изд. «Весь мир», 2000. — 320 с.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2010 р.

УДК 336.713

І. С. Кашка,

аспірант кафедри банківської справи,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

РЕОРГАНІЗАЦІЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті досліджується сучасний стан та проблеми, які виникають при реорганізації комерційних банків в Україні та зарубіжних країнах.

Ключові слова: реорганізація, капіталізація, добровільна, примусова, злиття, поглинання, ліквідація.

В статье исследовано современное состояние и проблемы, возникающие при реорганизации коммерческих банков в Украине и зарубежных странах.

Ключевые слова: реорганизация капитализация, добровольная, принудительная, слияние, поглощение, ликвидация.

In the article explores the current state and the problem arising in the reorganization of foreign countries and in Ukraine.

Key words: reorganization, capitalization, voluntary, forced, mergers, acquisitions, liquidation.

Актуальність дослідження. Нестабільність протягом останніх років світової та вітчизняної банківських систем призвела до зростання кількості проблемних установ. Тому особливого значення набуває створення гнучкої банківської системи, яка б завчасно реагувала на негативні зміни в економіці країни та світовій фінансо-

вій системі. Зіштовхуючись з низьким рівнем капіталу та ліквідності, неплатоспроможності, банківські установи вимушені шукати різні способи вирішення цих проблем. Світова практика свідчить, що необхідно проводити реорганізацію неспроможних банків у будь-який прийнятний спосіб, який не суперечить законодавству.

Аналіз останніх публікацій. Проблемами реорганізації банківських установ займається багато вчених. Серед наукових праць, у яких досліджуються теоретичні аспекти реорганізації, сучасні форми, методи необхідно виділити дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних учених, таких як В. Білошапка, Д. Бішоп, О. Барановський, А. Грязнова, П. Гохан, Ф. Еванс, А. Мороз, В. Новиков, І. Никонова, С. Рід, М. Савлук та ін.

Варто зазначити, що процеси реорганізації саме в банківській сфері залишаються не досить розглянуті, а саме у сфері нормативного забезпечення, також залишаються питання з приводу форм та механізму проведення реорганізації банків.

Метою статті є аналіз сучасного стану реорганізації комерційних банків на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Викладення основного матеріалу. Реорганізація банків протягом останніх десятиліть є важливим інструментом перетворень у банківському секторі багатьох країн. Вона дає змогу банківським установам освоювати нові ринки та оновлювати застарілі види послуг. У цілому злиття обходяться значно дешевше, ніж створення нових банків чи відкриття філій, а тому і керівництво банків, і акціонери віддають перевагу саме їм [2].

Реорганізація — це один з видів корпоративних дій, у результаті якого відбувається створення одного (або кількох) і припинення діяльності одного (або кількох) юридичних осіб. Реорганізація відбувається шляхом зміни організаційно-правової форми банку.

Стратегічною метою реорганізації комерційних банків є підвищення надійності і стійкості банківської системи й окремого комерційного банку, забезпечення капіталізації банківської системи та стабільної роботи платіжної системи, захист інтересів кредиторів і вкладників, покращення фінансового стану комерційних банків, підвищення ефективності діяльності внаслідок концентрації або поділу капіталу банків, розширення або спеціалізації, переорієнтації діяльності банків та зростання довіри до них [1].

З правової точки зору реорганізація являє собою процедуру, внаслідок якої вносяться зміни в юридичну сутність банку.

У даний час питання капіталізації українських банків стало особливо актуальним і широко обговорюється вченими і практиками банківської справи.

За умов кризового стану економіки, розвитку інфляційних процесів, занепаду промислового сектору, неплатоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності, значного дефіциту бюджету, єдиним джерелом для забезпечення цього процесу з боку держави є емісія, що в свою чергу, може призвести до поглиблення фінансової кризи. Одночасно в разі наявності у Національного банку України цільових ресурсів для реорганізації комерційних банків з метою підвищення рівня капіталізації, платоспроможності та ліквідності як окремого комерційного банку, так і банківської системи в цілому, виходячи з пріоритетності загальнодержавних, загально банківських інтересів та інтересів вкладників, реорганізація комерційних банків може здійснюватися за безпосередньою фінансовою участю Національного банку України, який за певних умов погіршення економічної ситуації в країні може застосовувати до банків обов'язкову реорганізацію [5].

Порядок здійснення реорганізації банку за рішенням НБУ або тимчасового адміністратора (обов'язкова реорганізація) встановлюється Законом України «Про банки і банківську діяльність», Постановою НБУ «Про затвердження спеціального порядку здійснення заходів щодо фінансового оздоровлення банків» та іншими нормативно-правовими актами Національного банку України.

Нестабільність протягом останніх років у світовій та вітчизняній банківських системах призвела до зростання кількості проблемних установ. Так за період кризи Національним банком України в 25-ти банках була назначена тимчасова адміністрація. Відновити нормальну діяльність змогли лише 20 % з цих банків.

Відзначимо, що реорганізація комерційних банків буває добровільною або примусовою. Добровільна реорганізація відбувається за рішенням власника, але за попереднього дозволу Національного банку України, згідно чинного законодавства та заздалегідь прийнятим планом реорганізації.

Примусова реорганізація проводиться в банках, які перебувають у стані фінансової скрути за ініціативою Національного банку, або за рішенням господарського суду, так у стані ліквідації на 1 травня 2010 року перебуває 18 банків, з них 16 банків ліквідуються за рішеннями НБУ, 2 — за рішеннями господарських судів [4].

При добровільній реорганізації власник (або власники) самі визначають, коли розпочинати процедуру реорганізації. Інвестор у будь-який момент може відмовитися від угоди, тому для банківської установи має значення, коли буде проведена реорганізація.

Світова практика свідчить, що в більшості випадків банківські установи самі обирають спосіб реорганізації. Найпоширеніші з них — це злиття та приєднання.

Основними причинами, які призводять до операцій злиття та приєднання, є вихід на нові ринки, збільшення частки банку на ринку банківських послуг, підвищення рівня капіталізації, одержання додаткових прибутків. Але з самого початку ні акціонери, ні інвестори не можуть бути впевнені в успішності угоди злиття або приєднання, її результати можуть носити як позитивний, так і негативний характер. Отже, акціонери мають приймати рішення про реорганізацію банківської установи досить виважено.

На жаль, починаючи з 2008 року відзначаємо спад добровільної реорганізації банків шляхом злиття та приєднання. Якщо в 2007 році всього було реорганізовано 14 банків, то вже в 2008 та 2009 роках разом лише 6 банків (табл. 1).

Таблиця 1

УГОДИ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Рік	Об'єкт угоди	Розмір пакету, %	Покупець	Країна покупець
2008	Правекс-банк	100	Intesa Sanpaolo	Італія
2008	Дельта Банк	49	Icon Private Equity	Америка
2008	Астра Банк	90	Alpha Bank	Греція
2009	Промінвестбанк	99	Внешэкономбанк	Росія
2009	Мегабанк	30	ЄБРР	—
2009	Національний кредит	94	Андрій Оністрат	Україна

Джерело: за даними публікацій у періодичних та інтернет виданнях.

До основних причин, що стримують розвиток ринку злиттів та приєднань в Україні, слід віднести:

- недостатній розвиток фондового та фінансового ринків;
- відсутня прозорість структури власності компаній;
- слабкий розвиток ринку публічної пропозиції акцій;
- мала кількість стратегічних інвесторів;
- складність визначення ринкової ціни компанії за відсутності котирування їх акцій;

— відсутність прописаних законних правил гри, що призводять до появи ворожих поглинань або «рейдерства».

Як бачимо, що в кризу великі фінансові установи не зацікавлені купувати маленькі банки, тому що витрати на інтеграцію цієї установи не покривають очікувані вигоди.

Ще однією формою реорганізації комерційних банків, яка зазначена в Законі України «Про банки і банківську діяльність», є перетворення. Перетворення — це одна із форм реорганізації комерційних банків, унаслідок якої змінюється організаційно-правова форма установи, тобто перехід від однієї форми до іншої.

З ціллю розвитку української банківської системи і кращого забезпечення прозорості діяльності банків були внесені зміни в Закон України «Про банки і банківську діяльність» з приводу організаційних форм банків. Ст. 6 Закону зобов'язує всі банки здійснити перетворення з відкритого акціонерного товариства на публічне акціонерне товариство.

Зміна організаційно-правової банку не супроводжується його ліквідацією. При цьому всі зобов'язання, які були до перетворення, залишаються за новою юридичною особою. Реорганізацію банків шляхом їх перетворення у публічне акціонерне товариство необхідно здійснювати у порядку, передбаченому постановою НБУ «Про особливості реорганізації банку за рішенням його власників».

За станом на 1 травня 2010 року ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мали 176 банків, у тому числі: 175 банків (99,4 % від загальної кількості банків, що мають ліцензію) — акціонерні товариства (з них: 53 банки (30,1 %) — відкриті акціонерні товариства, 1 банк (0,6 %) — закрите акціонерне товариство, 121 банк (68,7 %) — публічні), 1 банк (0,6 %) — товариство з обмеженою відповідальністю.

У Росії з 1 січня 2010 року навпаки вступили в сулу обмеження центрального банку щодо рівня власного капіталу — він повинен бути не менше 90 млн рублів. Деякі збільшують капітал за рахунок коштів старих та нових інвесторів, деякі банки можуть реорганізуватися в некомерційні кредитні організації або кредитні кооперативи. За даними Центрального банку Росії в зв'язку з введенням нових вимог до власного капіталу було відізнано 7 ліцензій, також 7 банків з недостатнім розміром капіталу було переведено в небанківські кредитні організації, ще 7 завершили до капіталізацію на початку 2010 року, 1 банк ліквідувався в добровільному порядку. Отже, можна сказати, що російські банки провели велику роботу по капіталізації. На дату прийняття законодавчих змін новим умовам не відповідали 145 банків, 115 з них прийняли міри зі збільшення власного капіталу [3].

В Україні, в 2009 році, також велика кількість банків проводила додаткову емісію акцій, щоб збільшити розмір статутного капіталу. До числа банків, які проводили до капіталізацію, відносять як іноземні банки, так і державні банки разом з українсь-

кими банками. Їх кількість більше 25, але існують і такі, що проводили емісію неодноразово.

У разі, коли реорганізацію неможливо здійснити в будь-який визначений законодавством спосіб, проводиться процедура ліквідації.

Ліквідацію необхідно розглядати як зупинення діяльності банківської установи, її борги вважати ліквідованими, а залишене майно розподілене між учасниками. Вона обирається як один із способів реорганізації банку, лише в тому випадку, якщо його не можливо відновити будь-яким іншим шляхом.

Коли сума витрат на реорганізацію банківської установи є більшою від суми витрат на її ліквідацію, власник або тимчасова адміністрація банку приймають рішення про його ліквідацію.

Існують випадки, коли ліквідація великого банку в країні призведе до негативних наслідків усєї банківської системи.

Необхідно зазначити, що США вносять зміни до законодавства з приводу фінансового регулювання банків у країні. Цими змінами вони намагаються провести розукрупнення найбільших банків. На думку американських науковців, ці зміни дозволять виключити проблему, яка полягає в тому, що банки є занадто великими, щоб держава змогла допустити їх банкрутства. Небезпека, яку тягне за собою крах великих банків для фінансової системи США та всього світу є надто серйозною. Криза в 2007 р., яка стала наслідком значного іпотечного кредитування, призвела до того, що уряд держави повинен був надати фінансову допомогу банківському сектору економіки на суму 1,77 трлн дол.

Тому уряд США вважає, що найбільші банки в країні необхідно розділяти у відповідності з розмірами фінансової галузі таким чином, щоб запобігти негативних наслідків у майбутньому.

Але, як вже зазначалось, раніше в Україні навпаки ведеться політика фінансового оздоровлення галузі шляхом збільшенням та укрупненням банків. Маленькі банки країни не мають іншого вибору, як проводити реорганізацію шляхом злиття, поглинання або приєднання, щоб запобігти банкрутству. Ці процеси нададуть їм змогу підвищувати рівень капіталізації та уникати нестабільності.

Таким чином, постає питання, коли доцільно застосовувати процедуру розукрупнення, а коли навпаки збільшення банку. Ці процеси повинна врегульовувати держава, диктувати свої правила гри для подолання наслідків кризи, або для намагання запобігти наступній.

Отже, кожний процес реорганізації комерційних банків є унікальним. По кожному окремому випадку приймається своє рішення. Воно залежить від багатьох обставин у середині самої країни і кожний уряд приймає своє рішення, яку політику в банківській сфері обирати.

Криза у вітчизняній та світовій банківських сферах показали, що залишилася значна кількість слабких гравців на ринку. Вітчизняні науковці пророкують збільшення кількості операцій по реорганізації банків: це будуть злиття, чи поглинання, чи можливо банківські установи будуть добровільно ліквідуватися. Багато іноземних інвесторів намагаються здійснювати фінансові вливання для підтримання належного рівня капіталізації установ. Але найголовнішим на сьогоднішній день залишається обирати будь-яку прийнятну стратегію реорганізації банків, щоб уникати їхнього банкрутства.

Література

1. *Васильченко З.М.* Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація / Навчальний посібник. — К.: Кондор, 2007. — 528 с.
2. *Вовчак О.Д.* Банківський нагляд і регулювання: світовий досвід / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин. — Львів: Новий Світ-2000, 2008. — 380 с.
3. Новые требования к капиталу банков России / Олег Кривошапов / Слияния и поглощения. — 04 березня 2010 р. [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ma-journal.ru/news/69095>.
4. Основні показники діяльності банків України на 1 травня 2010 р. / Вісник Національного банку України. — 2010. — № 6.
5. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків: Навч. посіб. / В.І. Міщенко, А.В. Шаповалов, В.В. Салтинський, І.М. Вядрова. — К.: Знання, 2002. — 216 с.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2010 р.

УДК: [658.15:005.934]:303.4

Л. М. Петренко,

асистент,

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглядаються питання, пов'язані з визначенням сутності поняття «фінансова безпека підприємства», встановленням його особливостей як об'єкту управління, виявленням взаємозв'язку категорій «економічна безпека підприємства» і «фінанси підприємств».

Ключові слова. Фінансова безпека підприємства, економічна безпека підприємства, фінансова стійкість, фінанси підприємства, управління.